

REVIZE PRVNÍ STAVEBNÍ FÁZE KOSTELA PANNY MARIE NA PRAŽSKÉM HRADĚ/HRADČANECH

Návrat po šedesáti pěti letech

JANA MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ — IVA HERICHOVÁ

Kostel Panny Marie, poslední z objevených církevních staveb na Pražském hradě známých z písemných pramenů, byl prozkoumán na samém počátku 50. let 20. století. Snaha o určení jeho polohy je v odborné literatuře patrná od meziválečného období. Stejně tak první indicii existence stavby, kterou později s kostelem Panny Marie ztotožnil, získal Ivan Borkovský na přelomu 20. a 30. let 20. století. Od první publikace v roce 1950 bylo zřejmé, že se jedná o polohu i stavbu, která se vymyká představě, jaká byla vytvořena na základě písemných pramenů. Některé skutečnosti byly marginalizovány nebo nebrány v úvahu. Předkládaný příspěvek se snaží definovat podobu místa, kde byl kostel vybudován, navrhnout novou rekonstrukci první stavební fáze i s jejím architektonickým kontextem a otevřít nové otázky, které z nové rekonstrukce vyplývají.

REVISITED AFTER 65 YEARS: THE FIRST BUILDING PHASE OF THE CHURCH OF THE VIRGIN MARY AT PRAGUE CASTLE, HRADČANY

The Church of the Virgin Mary, the latest discovery among the churches at Prague Castle known from written sources, was investigated at the very beginning of the 1950s. Attempts at finding its location date back to the interwar period, and it was around 1930 that Ivan Borkovský found the first indication of a building he was later to identify as St Mary's Church. Since the first publication of his investigation in 1950, it has been clear that the location and building do not conform to the idea conveyed by the written sources. This contribution seeks to define the place the church was erected at, to suggest a new reconstruction of its first building phase, including the architectural context, and to open a debate on the questions that have arisen from this new reconstruction.

Klíčová slova — Hradčany – Pražský hrad – kostel Panny Marie – rekonstrukce georeliéfu – raně středověká architektura

Key words — Hradčany – Prague Castle – Church of the Virgin Mary – reconstruction of the physical relief – early medieval architecture

Archeologický výzkum Pražského hradu trvá téměř 150 let, z toho devadesát let zde působí pracoviště Archeologického ústavu, nyní součást Akademie věd České republiky. Za tu dobu se zde shromáždilo velké množství informací o jednotlivých fázích osídlení Pražského hradu a Hradčan i jejich materiální kultuře. Velká pozornost byla vždy věnována počátkům Pražského hradu, jejichž interpretace je přímo instrumentalizována v konceptu vzniku českého státu. Jednotlivě publikované nálezy osídlení, opevnění, církevních staveb a pohřebišť daly vzniknout dnes již zaběhnuté představě, která je šířeji ukázána především v pracích Ivana Borkovského (1969), Zdeňka Smetánky a Jana Frolíka (1997) a různými autory je stále rozvíjena či problematizována. Na jedné straně je tato představa zatížena diktátem dobově podmíněných historických koncepcí a na straně druhé ne zcela ideálním zpracováním jednotlivých výzkumů, v tomto případě především jejich terénní dokumentace.

Až do roku 2005 neměl výzkum Pražského hradu zavedený jednotný systém zpracování dat. Zároveň se při zpracování starších archeologických výzkumů ukázalo, že nejspolehlivějším pramenem pro prostorové a chronologické chápání jednotlivých etap historie Pražského hradu je architektura, jejíž relikty dodnes existují a jejíž kontinuita je jedním ze základních znaků jeho stavebního vývoje. Na základě těchto potřeb vznikla metodika zpracování jak historických, tak novodobých archeologických výzkumů přetavená v Archeologický atlas Pražského hradu, jehož první díl vyšel v roce 2009 (MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ/HERICHOVÁ 2009). Základním pilířem metodiky atlasu je rekonstrukce georeliéfu (HERICHOVÁ 2009; 2015), na který jsou usazovány revidované části jednotlivých staveb.

Historie výzkumu areálu kostela Panny Marie¹

V průběhu zpracování jednotlivých areálů jsme se v letech 2012–2013 vrátili i do prostoru IV. nádvoří a kostela Panny Marie (obr. 1A, B), které patří k úhelným kamenům studia nejstaršího osídlení Hradčan. Historie jejich výzkumu sahá hluboko před polovinu 20. století. Kostel Panny Marie, spojovaný na základě interpretace písemných pramenů s osobností knížete Bořivoje, se především

1 Předkládaná práce navazuje na příspěvek MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ/POLANSKY v tisku, přednesený na EAA v Plzni v roce 2013, který se věnuje především pozici navrhovaného souboru staveb v raně středověké evropské architektuře a možnostem zjištění okolností jeho založení. Pro české prostředí je nevyhnutelné ho doplnit o nálezové okolnosti a usazení do georeliéfu lokality a časoprostorových konsekvencí. Práce vychází z celkového konceptu Archeologického atlasu Pražského hradu.